

УДК 343.137

DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2021.1.20>**М. І. Смирнов**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЇ АБО СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ

У статті розглядаються окремі дискусійні питання, пов'язані з особливостями використання відеоконференції у кримінальному провадженні загалом і на окремих його стадіях, а також обґрунтовуються власні висновки та пропозиції, спрямовані на подальше вдосконалення кримінального процесуального законодавства України в частині розглянутих питань. Досліджено сутність, значення, переваги, сучасний стан, перспективи, а також особливості проведення слідчих (розшукових) дій і судового засідання за допомогою ВК.

Проаналізовано стан правового регулювання використання відеоконференції у кримінальному провадженні. Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає використання відеоконференції як у кримінальному провадженні України, так і у кримінальних провадженнях, ускладнених іноземним елементом. Досліджено підстави, процесуальний порядок і сформульовано особливості використання відеоконференції у кримінальному провадженні України та сфері міжнародного співробітництва держав у кримінальному судочинстві.

Відеоконференція може застосовуватися за рішенням слідчого, прокурора, слідчого судді або суду у кожному конкретному випадку з урахуванням обставин кримінального провадження та за наявності підстав, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України.

Перед початком проведення слідчої (розшукової) дії або судового засідання за допомогою відеоконференції необхідно переконатися, що ніщо не перешкоджає особі вільно давати показання, заявляти клопотання, надавати докази. Ця обставина має суттєве значення для допустимого використання у кримінальному провадженні доказів, отриманих за допомогою відеоконференції.

Розглянуто питання про співвідношення відеоконференції із засадами кримінального провадження. Доведено, що застосування відеоконференції цілком узгоджується із засадами кримінального провадження. Відеоконференція є однією з процесуальних форм використання інформаційних технологій у кримінальному провадженні та використовується для позначення заходу, учасники якого територіально віддалені один від одного, а тому спілкування між ними відбувається з використанням технічних засобів зв'язку, що забезпечують передачу зображення і звуку в режимі реального часу.

Ключові слова: відеоконференція у кримінальному провадженні, допит шляхом проведення відеоконференції, процесуальний порядок та особливості використання відеоконференції.

Постановка проблеми. Використання відеоконференції (далі – ВК) під час проведення слідчих (розшукових) дій і судового засідання належить до розряду майже недосліджених наукових тем. Проблема полягає в недостатності досвіду

застосування ВК у кримінальному провадженні загалом і на окремих його стадіях, а іноді – в запереченні такого використання з боку практичних працівників, що негативно позначається на ефективності її застосування на практиці. Ще однією з причин такого стану є відсутність фундаментальних теоретичних розробок щодо

використання інформаційних технологій у кримінальному провадженні, зокрема таких як ВК. Внаслідок цього багато практично актуальних питань використання ВК залишаються невирішеними на законодавчому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з особливостями проведення слідчих (розшукових) дій і судового засідання за допомогою ВК, перебували у центрі уваги науковців і практиків. З цього питання свою фахову позицію висловлювали Ю.П. Аленін, Т.С. Гавриш, І.В. Гловюк, В.Т. Маляренко, М.І. Пашковський та інші.

Метою статті є розгляд окремих дискусійних питань, пов'язаних з особливостями проведення слідчих (розшукових) дій і судового засідання за допомогою ВК у кримінальному провадженні, а також обґрунтування власних висновків і пропозицій, спрямованих на подальше вдосконалення кримінального процесуального законодавства України в частині розглянутих питань.

Виклад основного матеріалу. Використання ВК при збиранні та перевірці доказів у кримінальному провадженні присвячені ст.ст. 232, 336 та 567 КПК. Якщо ст. 567 КПК передбачає впровадження ВК у сферу міжнародної правової допомоги (проведення допиту за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом ВК), то ст.ст. 232 та 336 КПК регламентують використання ВК у національному кримінальному провадженні, не ускладненому іноземним елементом. Зокрема, КПК дозволяє проведення у режимі ВК таких дій: 1) допит осіб, в тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб (очна ставка); 2) пред'явлення для впізнання осіб та речей (пред'явлення для впізнання трупа у режимі ВК законом не передбачається); 3) проведення процесуальних дій у режимі ВК під час судового провадження.

ВК є процесуальною формою використання інформаційних технологій у кримінальному провадженні та використовується для позначення заходу, учасники якого територіально віддалені один від одного, а тому спілкування між ними відбувається з використанням технічних

засобів зв'язку, що забезпечують передачу зображення і звуку в режимі реального часу.

Проведення слідчих (розшукових) дій у режимі ВК може застосовуватися за рішенням слідчого, прокурора, слідчого судді або суду у кожному конкретному випадку з урахуванням обставин кримінального провадження та наявності підстав, зокрема за неможливості безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин; необхідності забезпечення безпеки осіб; проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого; необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування; наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми. Наведений перелік не є вичерпним, оскільки у п. 5 ч. 1 ст. 232 КПК зазначено про «наявність інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми». Наявність хоча б однієї з названих обставин буде достатньою підставою для проведення слідчої (розшукової) дії у режимі ВК. Аналогічні підстави, що передбачені у ч. 1 ст. 232 КПК, зазначені у ч. 1 ст. 336 КПК щодо проведення судового провадження у режимі ВК.

Підставами проведення допиту за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом ВК може бути неможливість прибуття певних осіб до компетентного органу іноземної держави; необхідність забезпечення безпеки осіб; інші підстави, визначені слідчим суддею (судом).

Частина 2 ст. 232 КПК передбачає, що рішення про проведення слідчої (розшукової) дії у режимі ВК приймається слідчим, прокурором, слідчим суддею (в разі проведення у режимі ВК допиту згідно зі ст. 225 КПК) з власної ініціативи або за клопотанням сторони кримінального провадження чи інших учасників кримінального провадження. Слідчий суддя приймає рішення про проведення допиту у режимі ВК з власної ініціативи або на підставі клопотання сторони кримінального провадження у виняткових випадках, пов'язаних із необхідністю отримання показань свідка чи потерпілого під час досудового

розслідування через існування небезпеки для життя і здоров'я свідка чи потерпілого, їх тяжкої хвороби, наявність інших обставин, що можуть унеможливити їх допит у суді або вплинути на повноту чи достовірність показань.

Відповідно до вимог КПК рішення слідчого та прокурора приймається у формі постанови, яка виноситься у випадках, передбачених КПК, а також коли слідчий, прокурор визнає це за необхідне. Частина 2 ст. 232 КПК передбачає винесення спеціальної постанови (ухвали) про проведення слідчої (розшукової) дії у режимі ВК тільки коли проти цього заперечують сторона кримінального провадження чи потерпілий. Отже, якщо є заперечення з боку сторони кримінального провадження чи потерпілого щодо проведення слідчої (розшукової) дії у режимі ВК, а слідчий, прокурор чи слідчий суддя вважають за необхідне проведення допиту чи впізнання у режимі ВК, вони повинні обґрунтувати своє рішення у вмотивованій постанові чи ухвалі. Оскільки для підозрюваного дача показань є правом, а не обов'язком, проведення слідчої (розшукової) дії за його участю, коли він проти цього заперечує, не допускається.

Деякі особливості має процесуальний порядок проведення слідчих (розшукових) дій у режимі ВК, що відрізняють його від загального порядку проведення зазначених дій. Так, особливості процесуального порядку проведення слідчої (розшукової) дії у режимі ВК залежать від місця перебування особи, яка братиме участь у слідчій (розшуковій) дії за допомогою ВК. Така особа може знаходитися у приміщенні, розташованому на території, яка перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування, або на території міста, в якому він розташований; у приміщенні, розташованому поза територію, яка перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування, або поза територію міста, в якому він розташований.

Учасниками слідчої (розшукової) дії у режимі ВК можуть бути свідки (в тому числі малолітні або неповнолітні), потерпілі, підозрювані. З огляду на те, що допит особи і пред'явлення для впізнання осіб чи речей у режимі ВК здійснюються

за правилами ст.ст. 225-227 та 228-229 КПК, то при їх проведенні можуть брати участь представник, захисник, спеціаліст, експерт, перекладач, педагог, психолог та інші особи, потреба в яких вимагає у зв'язку з особливостями проведення слідчої (розшукової) дії.

Вважаємо, що проведення слідчих (розшукових) дій у режимі ВК не може здійснюватися щодо осіб, які страждають на дефекти мови, зору чи слуху.

Проведення допиту у режимі ВК за рішенням слідчого судді здійснюється згідно з положеннями ст. 232 КПК та ч. 4-5 ст. 336 КПК. При проведенні слідчої (розшукової) дії у режимі ВК слід забезпечити належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку. З цією метою слідчий, прокурор чи слідчий суддя повинні залучити до участі у проведенні слідчої (розшукової) дії у режимі ВК спеціаліста, який володіє спеціальними знаннями та навичками застосування відповідних технічних засобів і технологій. Метою залучення спеціаліста є забезпечення належної якості передачі зображення і звуку, безперервного і стабільного сеансу зв'язку та інформаційної безпеки ВК.

КПК не дає визначення термінів «належна якість зображення і звуку» та «інформаційна безпека». Під належною якістю зображення слід розуміти зображення, що дозволяє ідентифікувати особу за її зовнішністю всіма учасниками слідчої (розшукової) дії і зафіксувати це зображення технічними засобами з подальшою можливістю ідентифікації учасника слідчої (розшукової) дії по зображенню. Під належною якістю звуку слід розуміти звук, який дозволяє чітко і розбірливо розрізнити показання особи за її голосом всіма учасниками слідчої (розшукової) дії і зафіксувати його технічними засобами з подальшою можливістю ідентифікації учасника слідчої (розшукової) дії за його голосом.

Відповідно до Закону України «Про телекомунікації» від 18 листопада 2003 року під «інформаційною безпекою телекомунікаційних мереж» слід розуміти здатність останніх «забезпечувати захист від знищення, перекручення, блокування

інформації, її несанкціонованого витоку або від порушення встановленого порядку її маршрутизації» [1]. Отже, під інформаційною безпекою слід розуміти здатність технічних засобів і технологій забезпечувати захист від знищення, перекручення, блокування інформації, її несанкціонованого витоку або від порушення встановленого порядку її маршрутизації.

Перед початком проведення слідчої (розшукової) дії у режимі ВК необхідно переконатися, що ніщо не перешкоджає особі вільно давати показання, заявляти клопотання, надавати докази, що дозволяє уникнути так званого впливу «поза кадром». Проведення слідчої (розшукової) дії у режимі ВК повинно бути організоване таким чином, щоб було видно не тільки її учасників, але і все приміщення, у якому воно здійснюється, а також всіх осіб, які беруть у ньому участь або присутні при його проведенні, з метою спостереження за їхньою реакцією на конкретні показання або поставлені питання.

Учасникам слідчої (розшукової) дії повинна бути забезпечена можливість ставити запитання і отримувати відповіді осіб, які беруть участь у слідчій (розшуковій) дії у режимі ВК, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені КПК.

Оскільки відповідно до ч. 6 ст. 224 КПК допитувана особа має право використовувати під час допиту власні документи і нотатки, якщо її показання пов'язані з будь-якими обчисленнями та іншими відомостями, які важко зберегти в пам'яті, то при допиті у режимі ВК слід забезпечити можливість передати інформацію, яка міститься в таких документах і нотатках. Для цього в місці перебування допитуваної особи слід встановити сканер, а в місці перебування слідчого, прокурора, слідчого судді та інших учасників слідчої (розшукової) дії – принтер.

З метою забезпечення безпеки особи вона може бути допитана в режимі ВК з такими змінами зовнішності і голосу, за яких її не можливо було б упізнати. З цією метою застосовуються спеціальні акустичні ефекти, що змінюють голос, а також візуальні перешкоди технічного харак-

теру або іншим чином змінюється зовнішність особи. У такому випадку обмін відеоінформацією у режимі ВК не здійснюється, а отримана від допитуваної особи аудіоінформація змінюється за допомогою програмно-апаратних засобів [2].

Слід зауважити, що при проведенні вербальних слідчих (розшукових) дій у режимі ВК знижується рівень комунікативного контакту з його учасником, встановлення якого є важливим складником ефективності слідчої (розшукової) дії. Ця обставина зумовлена необхідністю одержати особисте, безпосереднє враження від допитуваного та врахувати усі нюанси його поведінки під час давання показань, а також відсутністю безпосереднього (тобто віч-на-віч) спілкування слідчого, прокурора або слідчого судді з учасником слідчої (розшукової) дії; технічною складністю передачі всього обсягу інформації; створення сприятливої для спілкування атмосфери слідчої (розшукової) дії.

Зниження рівня комунікативного контакту під час проведення слідчих (розшукових) дій у режимі ВК не слід розглядати як суттєву перешкоду для використання у кримінальному провадженні ВК. Вважаємо, що ВК слід розглядати як «технічного посередника» між слідчим, прокурором, слідчим суддею і допитуваним. ВК передбачає мінімум впливу на безпосереднє враження від допитуваного, не створює нездоланного бар'єру для ефективної комунікації між учасниками слідчої (розшукової) дії.

У ч. 1 ст. 104 КПК зазначається, що у випадках, передбачених КПК, хід і результати проведення процесуальної дії фіксуються у протоколі. Стаття 232 КПК не містить прямої вказівки щодо фіксації ходу і результатів допиту, проведеного у режимі ВК, у протоколі. Водночас у КПК існує низка непрямих вказівок, які свідчать про необхідність складання протоколу допиту, проведеного у режимі ВК. Так, ч. 2 ст. 104 КПК передбачає, що текст показань може не вноситися до відповідного протоколу, якщо допит фіксувався за допомогою технічних засобів. У такому випадку у протоколі зазначається, що показання зафіксовані на носії інфор-

мації, який додається до нього; п. 3 ч. 2 ст. 105 КПК передбачає, що додатком до протоколу є відеозапис процесуальної дії, який долучається до нього; ч. 5 ст. 224 КПК передбачає, що під час допиту може застосовуватися відеозапис. Отже, при проведенні допиту у режимі ВК має складатися протокол.

Частина 9 ст. 232 КПК передбачає, що хід і результати слідчої (розшукової) дії, проведеної у режимі ВК, набувають певної фіксованої форми за допомогою технічних засобів відеозапису. Технічні засоби відеозапису ходу і результатів слідчої (розшукової) дії – це сукупність програмно-апаратних засобів і приладів, які забезпечують належне фіксування, зберігання, копіювання (дублювання) і використання інформації, яка відображає процес ВК [2]. Відео- та аудіозапис, який утворений безпосередньо під час проведення ВК і записаний за допомогою технічних засобів відеозапису, є вихідним матеріалом для виготовлення робочої та архівної копії.

У матеріалах кримінального провадження обов'язково зберігаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії, резервні копії яких зберігаються окремо. Відповідно до ч. 6 ст. 107 КПК незастосування технічних засобів фіксування кримінального провадження у випадках, якщо воно є обов'язковим, тягне за собою недійсність відповідної процесуальної дії та отриманих внаслідок її вчинення результатів.

Висновки і пропозиції. Використання ВК у кримінальному провадженні незначно впливає лише на засаду безпосередності дослідження показань, речей і документів. Це зумовлено тим, що проведення процесуальних дій у режимі ВК має деякі особливості. Так, застосування ВК дозволяє учасникам «бути присутніми» під час проведення слідчої (розшукової) дії або судового засідання, не перебуваючи безпосередньо у приміщенні органу досудового розслідування, суду, використовуючи термінали, які розташовані в інших приміщеннях. Хід і результати слідчої (розшукової) дії або судового засідання, проведених у режимі ВК, відображаються як у пам'яті присутніх і тих осіб,

які брали участь у їх проведенні, так і одержує певну фіксовану форму за допомогою технічних засобів відеозапису.

Використання ВК у судовому провадженні не суперечить змагальності, що передбачає самостійне відстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів (ст. 22 КПК).

Факт перебування підсудного, потерпілого, свідка, експерта або іншої особи у приміщенні суду або іншому місці проведення процесуальної дії суттєво не впливає на здатність суду, прокурора або захисника відрізнити правдиві показання від неправдивих. Суд, отримуючи показання у режимі ВК, може враховувати практично усі нюанси поведінки, які виявляються при особистому спілкуванні, тому використання ВК цілком узгоджується із засадою безпосередності дослідження доказів (ст. 23 КПК) і не має суттєвих недоліків порівняно з традиційними способами одержання показань, не створює нездоланного бар'єру для ефективної комунікації між учасниками процесуальної дії, не має кардинальних відмінностей в оцінці показань. Підсудний, потерпілий, свідок та інші особи доступні суду, стороні захисту та стороні обвинувачення і можуть бути допитані за всіх обставин, що мають значення для кримінального провадження. Особа безпосередньо не знаходиться у приміщенні, у якому перебуває суд, однак її віддалена присутність забезпечується ВК. Вона дає змогу заявляти клопотання, подавати докази, брати участь у їх дослідженні.

Використання ВК як заходу безпеки може бути пов'язане з обмеженням процесуальних гарантій, прав інших учасників кримінального провадження. У зв'язку з цим вважаємо за необхідне звернути увагу на таке: використання розглянутого процесуального заходу безпеки у кримінальному провадженні при дотриманні певних умов є сумісним із засадою безпосередності дослідження доказів і правом підозрюваного (обвинувачуваного) на захист; проведення допиту у режимі ВК в умовах, що виключають ідентифікацію особи, є допустимим, якщо зі справжніми даними особи, щодо якої здійснюється

захист, під час досудового розслідування або судового розгляду можуть ознайомитися прокурор, який здійснює нагляд за додержанням законів, і суд; показання анонімних свідків мають бути отримані судом із дотриманням засади змагальності. Обвинувачуваний (підсудний) при цьому повинен мати можливість бути присутнім при допиті і спостерігати за поведінкою свідка.

Недотримання цього порядку є порушенням права конфронтації, передбаченого п. "d" ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року [3]. Надання обвинувачуваному можливості ставити питання анонімним свідкам у письмовій формі через суддю є недостатньою мірою для забезпечення права обвинувачуваного на допит; обґрунтування обвинувачення виключно на показаннях анонімних свідків є недопустимим. Вони повинні бути підтверджені іншими доказами; показання анонімного свідка підлягають ретельній перевірці; рішення про проведення допиту у режимі ВК в умовах, що виключають ідентифікацію свідка, потерпілого, іншого учасника процесу, повинно бути обґрунтованим.

Порядок проведення судового провадження у режимі ВК має деякі особливості, що відрізняють його від загального порядку судового розгляду. В умовах спілкування за допомогою ВК необхідно переконатися, що ніщо не перешкоджає особі вільно давати показання, заявляти клопотання, надавати докази. Ця обставина має суттєве значення для допустимого вико-

ристання у кримінальному провадженні доказів, отриманих за допомогою ВК.

Проведення процесуальної дії в режимі ВК повинно бути організоване таким чином, щоб було видно не тільки її учасників, але і все приміщення, у якому воно здійснюється, а також усіх осіб, які беруть участь або присутні при його проведенні, з метою спостереження за їхньою реакцією на конкретні показання або поставлені запитання. Учасникам кримінального провадження має бути забезпечена можливість чути та бачити хід судового провадження, ставити запитання і отримувати відповіді, реалізувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені КПК. Сучасні технології ВК дозволяють бачити не лише учасника процесуальної дії, але і все приміщення, в якому він перебуває, що дозволяє уникнути так званого впливу «поза кадром».

Список використаної літератури:

1. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.2003 № 1280-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15>.
2. Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження), затв. наказом Державної судової адміністрації України від 15.11.2012 № 155. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0155750-12>.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

Smyrnov M. Conducting investigative (search) action or court session using video-conferencing

The article deals with specific controversial issues concerning features of using videoconferencing in criminal proceedings in general as well as at its specific stages; also own conclusions and propositions are justified which are aimed at further development of criminal procedural legislation of Ukraine with the regard to the questions raised. The essence, meaning, advantages, current state and perspectives of using videoconferencing in criminal proceedings of Ukraine and the area of international cooperation among the states in criminal justice are examined.

The state of legal regulation of using videoconferencing in criminal proceedings is analyzed. Code of Criminal Procedure of Ukraine provides for using videoconferencing both in criminal proceedings of Ukraine and criminal proceedings with a foreign element. Based on the analysis of grounds and procedure of video-conferencing features of its usage both in criminal proceedings of Ukraine and in the area of international cooperation among the states in criminal justice are identified. Videoconferencing can be used based on the decision of an investigator, prosecutor, investigative judge, or court in each case taking into account

---

circumstances of criminal proceedings and subject to grounds provided for by the Code of Criminal Procedure of Ukraine.

Before the start of investigative (search) action or court session using video-conferencing one shall ensure that nothing prevents a person from giving testimony, making motions, providing evidence, etc. This fact is essential for the admissibility of evidence used in criminal proceedings obtained using videoconferencing. Conducting requested procedural actions by video-conferencing ensure that an accused person, a victim and other participants have an opportunity to express themselves on the raised issues, make arguments aimed to rebut the conclusions of the opposing party, provide evidence and make motions during pre-trial investigation or trial.

Specificities of conducting a questioning using videoconferencing in the area of international cooperation as well as advantages of obtaining testimony from individuals put into custody or serving a sentence in a foreign state using video-conferencing compared to traditional means are formulated.

The issue of interrelation between videoconferencing and principles of criminal proceedings is examined and it is showed that using videoconferencing is fully consistent with principles of criminal proceedings. Videoconferencing is one of the procedural forms of using information technologies in criminal proceedings and is used to conduct an action, participants of which are geographically separated one from another and thus communication among them are conducted using the communication technologies that support real-time image and voice transmission.

Key words: *videoconferencing in criminal proceedings, questioning by having a videoconference, procedure and features of using videoconferencing.*